

रस्त्यावर राहणा-या मुलांसाठी फिरते
पथक हा प्रकल्प राबविण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
महिला व बालविकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक - बालके-२०२२/प्र.क्र.१०३/का.०९
नविन प्रशासन भवन, तिसरा मजला,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२.
दिनांक : १९ डिसेंबर, २०२२

प्रस्तावना:-

रस्त्यावर राहणा-या मुलांसाठी “फिरते पथक” हा प्रकल्प राबविण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

रस्त्यावर राहणाऱ्या मुलांना काळजी व संरक्षणाची गरज आढळून आली असून त्यांना शिक्षणाच्या व समाजाच्या मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी “फिरते पथक” हा प्रकल्प एकात्मिक बाल संरक्षण योजनेंतर्गत नाविन्यपूर्ण कार्यक्रम अंतर्गत केंद्र शासनाला सादर करण्यात आला होता. फिरते पथक या प्रकल्पास केंद्र शासनाची मान्यता प्राप्त झाली असून रु.५०,००,०००/- (रु. पन्नास लाख) ची मंजूरी देण्यात आली आहे. या व्यतिरिक्त लागणारा खर्च बाल निधीतून करण्याची बाब विचाराधीन आहे. सदर प्रकल्प नाशिक, पुणे, मुंबई शहर, मुंबई उपनगर, ठाणे आणि नागपूर या ६ जिल्ह्यांमध्ये राबविण्यात येणार आहे. केंद्र शासनाकडून सदर प्रकल्पासाठी निधी प्राप्त होईपर्यंत सदर प्रकल्पाचा खर्च बाल न्याय निधीमधून भागविण्यात यावा. सदर प्रकल्प राबविण्याकरीता मार्गदर्शक सूचना खालील प्रमाणे आहेत:

- १) जिल्ह्यामध्ये एक बाल स्नेही बस/व्हॅन (child-friendly bus/van) उपलब्ध करण्यात यावी. बस/व्हॅनवर “महिला व बाल विकास विभाग अंतर्गत -फिरते पथक” लिहिलेले असावे.
- २) प्रत्येक बस/व्हॅनची क्षमता २५ मुलांची असावी. अशी बस/व्हॅन बाल स्नेही पद्धतीची असावी.
- ३) जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी जिल्ह्यातल्या रस्त्यावर राहणाऱ्या मुलांसोबत काम करणाऱ्या एका स्वयंसेवी संस्थेच्या(NGO) संयुक्त विद्यमानाने (collaboration) हा प्रकल्प राबवावा. सदर प्रकल्प राबवितांना जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी मुलांच्या सुरक्षेसंबंधी सर्व काळजी घेण्यात येईल याची दक्षता घ्यावी.
- ४) जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी स्वयंसेवी संस्थेच्या(NGO) च्या मदतीने प्रत्येक बस/व्हॅन करिता एक समुपदेशक, एक शिक्षिका/शिक्षक, एक वाहन चालक आणि एक काळजी वाहक अशा एकूण ४ कर्मचाऱ्यांची एकत्रित मानधनावर नियुक्ती करावी.

- ५) सदर प्रकल्पांतर्गत फिरणारे वाहन दररोज कोणत्या भागात फिरणार आहे त्याबाबत तसेच कर्मचा-यांबाबत जवळील पोलीस स्टेशनला अवगत करण्यात यावे.
- ६) सदर वाहनात CCTV Camera तसेच Tracking System असावी.
- ७) समुपदेशक व शिक्षक यांनी दररोज बालकांची हजेरी जिल्हा महिला व बालविकास अधिकारी यांना सादर करावी.
- ८) समुपदेशक व शिक्षक यांनी बालकांचा “सामाजिक अन्वेषण अहवाल” (Social Investigation Report) तयार करावा व सदर अहवाल जिल्हा महिला व बालविकास अधिका-यास सादर करावा. जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी सदर अहवाल तपासून आवश्यकतेनुसार बाल कल्याण समितीला सादर करावा.
- ९) फिरते पथक प्रकल्पातील ४ कर्मचा-यांपैकी किमान २ कर्मचारी महिला असाव्यात.
- १०) बस/व्हॅन मधील मुलांना जवळच्या शासकीय शाळेत दाखल करण्याचे प्रयत्न शिक्षक आणि समुपदेशक यांनी करावे.
- ११) तसेच, आहार व शिक्षण या व्यतिरिक्त मुलांच्या इतर गरजा आढळून आल्यास जसे - व्यसनाधीनता, कुपोषण, काही शारिरीक व्यंग असणे अशा समस्या असतील तर संबंधित शासकीय योजनेचा लाभ देण्यासाठी प्रयत्न करावेत. तसेच, स्थानिक स्वयंसेवी संस्थांची मदत मिळवून द्यावी.
- १२) सदर उपक्रम राबवताना सर्वप्रथम मुलांच्या पालकांना विश्वासात घ्यावे.
- १३) प्रत्येक मुलाला त्याच्या वयोगटा प्रमाणे आहार व इतर शैक्षणिक मदत मिळेल याची दक्षता जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांच्या मदतीने एनजीओ घेतील.
- १४) सहा वर्षा खालील बालक जे शाळेत जात नाही अशा बालकांना निवडण्यात आलेल्या हॉट स्पॉट च्या जवळील अंगणवाडी मध्ये संलग्न करण्याकरिता सर्वोत्तम प्रयत्न करावेत.
- १५) बस/व्हॅन च्या वेळा ह्या मुलांच्या शाळेच्या वेळेच्या सोयीने ठरविण्यात याव्यात जेणेकरून बालकांना शाळेचा लाभ घेता येईल.
- १६) मुलांना देण्यात येणारे अन्न हे ताजे, स्वच्छ, रुचकर व पोषक असावे याची दक्षता जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी घेतील.
- १७) समुपदेशकामार्फत प्रत्येक मुलाचा सामाजिक तपासणी अहवाल, वैयक्तिक काळजी आराखडा बनवावा व त्यानुसार मुलाच्या बाबतीतील नियोजन करावे.
- १८) सदर भेटी दरम्यान अनाथ व एकटे बालक आढळल्यास सदर बालकाला नियमित समुपदेशन करून बाल कल्याण समितीच्या आदेशाने संस्थेमध्ये दाखल करण्यात यावे.
- १९) सदर प्रकल्पाचा कालावधी हा ६ महीने एवढा असेल.
- २०) या बालकांचे आधार कार्ड काढण्यात यावे.
- २१) ज्या वयोगटांच्या बालकांसाठी कोविड-१९ ची लस उपलब्ध आहे, अशा बालकांचे लसीकरण ही करून घेण्यात यावे.
- २२) या बालकांना खेळ व शैक्षणिक साहित्य, गाणी, चित्रकला, नृत्य, गोष्टी या द्वारे अभ्यासाची गोडी लावावी व कालांतराने त्यांच्या पालकांना या बालकांना नियमित अंगणवाडीत/शाळेत पाठविण्यासाठी प्रोत्साहित करावे.

- २३) या बालकांचे जवळच्या शासकीय रुग्णालयातून वैद्यकीय तपासणी करून त्याचे रेकॉर्ड ठेवावे, आवश्यकता असल्यास योग्य ते वैद्यकीय उपचार करावे.
- २४) या बालकांना नियमित पणे वैयक्तिक स्वच्छता राखणे, नखे कापणे, वारंवार साबणानी हाथ धुणे ई. सवयी लावाव्यात.
- २५) स्वयंसेवी संस्थेने बस/व्हॅन मधील मुलांचे तपशील अद्ययावत करावे आणि त्याचा अहवाल जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांना प्रत्येक महिन्याच्या दिनांक ५ पर्यंत सादर करावा. जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी हा अहवाल दरमहा आयुक्त, महिला व बालविकास यांना महिन्याच्या १० तारखेपर्यंत सादर करावा.
- २६) जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी मुलांची आणि वर नमूद बस/व्हॅन मधील नियुक्त कर्मचारी यांची उपस्थिती/हजेरीपत्रक दरमहा आयुक्त, महिला व बालविकास यांना सादर करावे.
- २७) बस/व्हॅनमध्ये मुलांच्या करमणुकीसाठी आवश्यक साहित्य स्वयंसेवी संस्थेकडून (NGO) अथवा देणगीमधून मिळवून घ्यावे. ते शक्य नसल्यास उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या रकमेतून सदरचा खर्च करण्यात यावा.
- २८) बस/व्हॅन ची वेळ सकाळी ९ ते सायंकाळी ६ अशी असेल. जिल्ह्यातील / शहरातील गर्दीच्या ठिकाणी ज्या ठिकाणी रस्त्यावरील मुलांची संख्या जास्त असेल अशा ठिकाणी फिरेल. जिल्ह्यातील / शहरातील रस्त्यावरील सर्व मुलांना याचा फायदा होईल, असे प्रयत्न व्हावेत.
- २९) उपरोक्त बाबींसाठी अंदाजित खर्चाचा तपशील खालीलप्रमाणे-

अ. क्र.	तपशील	जिल्हे	संख्या	दर रु. (कमाल)	सहा जिल्ह्यांसाठी मासिक खर्च	सहा महिन्यांसाठी एकूण खर्च
१	बस/व्हॅन	६	६	१,००,०००/-	६,००,०००/-	३६,००,०००/-
२	समुपदेशक	६	६	२५,०००/-	१,५०,०००/-	९,००,०००/-
३	शिक्षक/शिक्षिका	६	६	२५,०००/-	१,५०,०००/-	९,००,०००/-
४	वाहन चालक	६	६	१५,०००/-	९०,०००/-	५,४०,०००/-
५	काळजी वाहक	६	६	१५,०००/-	९०,०००/-	५,४०,०००/-
६	खाऊ, शैक्षणिक साहित्य, इ.	६	२५ मुले X ६ जिल्हे = १५० मुले	३०/- प्रती दिन X २५ दिवस X १५० मुले	१,१२,५००/-	६,७५,०००/-
	एकूण				रु.११,९२,५००/-	रु.७१,५५,०००/-

केंद्र शासनाकडून निधी प्राप्त होईपर्यंत राज्याच्या बाल न्याय निधीमधील रक्कम जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांना देऊन त्यांचे मार्फत बस/व्हॅन, कर्मचारी, सुविधा आणि स्वयंसेवी संस्थेबाबत जिल्हा स्तरावर दरपत्रके/ निविदा काढण्यात याव्यात.

सदर प्रकल्पासाठी येणारा खर्च बाल न्याय निधीमधून भागविण्यात यावा.

एकात्मिक बाल संरक्षण योजनेतर्गत नाविन्यपूर्ण योजनेतून सदर प्रकल्पास केंद्र शासनाकडून निधी प्राप्त झाल्यानंतर सदर प्रकल्प एकात्मिक बाल संरक्षण योजनेतर्गत नाविन्यपूर्ण योजनेतून राबविण्यात यावा. त्यासाठी स्वतंत्रपणे मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात येतील.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतिक २०२२१२१९१६१०२२५९३० असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(श. ल. अहिरे)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. अध्यक्ष/ मा. उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा, विधानभवन, मुंबई.
२. मा. सभापती/ मा. उपसभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद, विधानभवन, मुंबई.
३. मा. मंत्री, महिला व बालविकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
५. सर्व विभागांचे अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
६. प्रधान सचिव, महिला व बालविकास विभाग यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
७. आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
८. सर्व जिल्हाधिकारी.
१०. सर्व अध्यक्ष, जिल्हा बाल कल्याण समिती (आयुक्तालयामार्फत).
११. सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी (आयुक्तालयामार्फत).
१२. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी (आयुक्तालयामार्फत).
१३. निवड नस्ती (का-९).